

Ψ

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ
СВІДОМОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У
ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ**

**DEVELOPMENT OF NATIONAL AWARENESS
AND NATIONAL IDENTITY IN TIME OF WAR
AND POST-WAR PERIOD**

Рівне

29-30 листопада 2023 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У
ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ:**

збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції

**DEVELOPMENT OF NATIONAL AWARENESS AND NATIONAL
IDENTITY IN TIME OF WAR AND POST-WAR PERIOD:**

collection of papers presented
at the International Scientific and Practical Conference

(29-30 листопада 2023 р, м. Рівне)

УДК 159.9+ 316.6

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у воєнний та повоєнний періоди : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (29-30 листопада 2023 р м. Рівне). Упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова. Рівне , 2023. 176 с .

Рекомендовано до друку Вченою радою Рівненського державного
гуманітарного університету
(протокол № 12 від 5.12.2023 р.)

Матеріали надруковані в авторській редакції. Редакційна колегія може не поділяти поглядів авторів. Відповідальність за зміст матеріалів, точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела, достовірність іншої інформації та за додержання норм авторського права несуть автори.

ключових аспектах міжособистісної взаємодії. Отримані результати свідчать про поліпшення якості спілкування, зростання розуміння позицій колег та зменшення конфліктів у групах. Також спостерігається позитивна динаміка в психологічній атмосфері, мотивації досягнень групового успіху та стремління зберегти цілісність групи. Впровадження програми призвело до позитивної динаміки у стосунках між працівниками та покращенні психологічного клімату в організації в цілому.

Висновок. Узагальнюючи вищезазначене, можна стверджувати про ефективність розробленої програми формування психологічного клімату в організації під час кризового періоду. Враховуючи знайдені фактори та деталізовані аспекти впливу на психологічний клімат, такий підхід може бути використаний для вдосконалення управління та сприяння психосоціальному благополуччю в організаціях.

Список використаних джерел

1. Андрєєва І. А. Роль стратегій в управлінні персоналом різних форм професійної діяльності. *Актуальні проблеми психології*: зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Ін-т психології. Київ, 2013. С. 246-249.
2. Гончарук Н. Стилі управління: переваги та недоліки. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наукових праць. Дніпропетровський регіональний інститут державного управління. Дніпропетровськ, 2002. № 3. С.176 - 190.
3. Карамушка Л. М. Психологічні засади організаційного розвитку: монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 206 с.
4. Кличковський С. О. Теоретико-методологічний аналіз поняття «соціальнопсихологічний клімат». *Український психологічний журнал* КНУ імені Тараса Шевченка. Київ: Міленіум, 2017. №2 (4). С. 47–57.

Кікінежді Оксана Михайлівна

доктор психол. наук, професор,
професор кафедри психології

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

м. Тернопіль, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-9240-279X>

Василькевич Ярослава Зіновіївна

канд. психол. наук, доцент,
доцент кафедри психології

Університету Григорія Сковороди в
Переяславі

м. Переяслав, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-2487-5429>

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ: ЕГАЛІТАРНИЙ ВИМІР

Проблема розвитку української ідентичності та національної свідомості молоді є гостро затребуваною проблемою сьогодення, оскільки стосується розбудови демократичного суспільства в Україні на принципах гуманізму, рівноцінності та паритетності статей відповідно до міжнародних і європейських стандартів рівності прав та

можливостей жінок і чоловіків як невід'ємної умови дотримання основоположних прав і свобод людини, поваги до її гідності, пошанування особистості. Як зауважує Ліна Костенко, «Демократія тим і добра, що при демократії не держава руйнує людину, а людина будує державу. І саму себе, і своє гідне життя, і гуманітарну ауру своєї нації» [3, с.39].

Мета повідомлення – теоретико-методологічний аналіз проблеми формування національної ідентичності молоді в контексті егалітарної парадигми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначають дослідники проблеми самоствердження української нації, методологічні підвалини гуманності, людиноцентризму як символу спадкоємності вікової історії української нації визрівали у психоісторичному та етнопедагогічному часопросторі української культури. Зокрема, філософ М. Попович наголошує, що «Бути людиною – означає бути вільною людиною. <...> В перекладі на мову політики гасло свободи, справедливості і солідарності являє собою вираз основних характеристик сучасного західного суспільства: політична (парламентська) демократія, ринкова економіка і національна державність» [7, с. 312]. На думку ученого, «ідеї свободи, справедливості, солідарності спрямовані вперед, у майбутнє, вони привабливіші як соціальні цінності... Гуманістичні цінності – це виміри чи параметри, яким суспільство повинне задовольняти. Вони радше формулюють цілі, до яких суспільство прагне, або норми, яких люди мають дотримуватись. Порядок є засіб, а свобода є мета. Через норми і цінності в житті присутнє майбутнє, через історію – минуле» [7, с. 314].

Суголосною є думка психолога М. Боришевського про те, що прагнення спільноти до державотворчих процесів, створення чи зміцнення власної держави як необхідної умови розвитку та самореалізації нації виражене у національній ідеї. Учений наголошує: «аналіз психологічних, соціально-психологічних особливостей національної свідомості та самосвідомості особистості, а також пов'язаних з цим інших феноменів (зокрема національної ідеї), свідчить про їх якнайтіснішу спорідненість або навіть органічну задіяність у світоглядних орієнтаціях особистості, а також у сфері її духовності» [1, с. 322-323].

Саме утвердження національної ідеї є моральним рушієм у справі формування нових структур свідомості, оновленої ментальності української нації в її духовно-культурній суверенності та політичній єдності. Адже творення нації слід починати з культури, виховання національної свідомості, яка має формуватися з урахуванням історичної ретроспективи. Як зауважує В. Куєвда, «традиційні стандарти, приписи виступають психологічно формуючими чинниками, оскільки є як зразками поведінки та діяльності, так і вираженими зразками переконань, вірувань, уподобань, високу значущість яких свідомо підтримує суспільство та поширює на структуру шкали цінностей людини. Вони усвідомлюються як запука життя етносу, показник рівня його життєздатності» [5, с. 10].

Звернення до проблеми ідентичності пов'язано з настанням ери повноправності буття жінки та чоловіка, посиленням інтересу до проблеми суб'єктності вибору, самовираження, набуття «сутнісного Я» в суперечностях життя, що найвиразніше репрезентується в межах культуротвірної функції гуманістичної психології та педагогіки (праці Г. Балла, І. Беха, М. Боришевського, В. Васютинського, Т. Говорун, І. Данилюка, З. Карпенко, В. Кравця, В. Кременя, В. Куєвди, С. Максименка, В. Моляко, В. Москаленко, В. Павелківа, В. Роменця, О. Савченко, М. Савчина, М. Слюсаревського, О. Сухомлинської, В. Татенка, Т. Титаренко, Н. Чепелевої, Т. Яблонської та ін. учених).

У контексті нашого дослідження важливою є думка М. Боришевського про те, що «Я-концепція як усвідомлення себе в системі найвизначальніших життєсенсових цінностей є своєрідною моделлю бажаного майбутнього, з параметрами якої індивід «погоджує» процес свого саморозвитку та само творення. Адже розвинута національна самосвідомість є необхідною умовою національної гідності людини, її самоповаги як представника певної

національної спільноти, розвитку в неї патріотичних почуттів, передусім почуття відповідальності, обов'язку перед Батьківщиною» [1, с. 8-9].

У психологічному вимірі особливого значення набуває зміст цінностей, що культивуються у гендерному освітньому дискурсі, орієнтація на егалітарний характер статевих ролей, який забезпечує їх універсалізацію та взаємозамінність. Неповторність індивідуального зростання жінки і чоловіка поступово стають громадянськими цінностями, оскільки свобода особистості може бути досягнута шляхом побудови взаємин статей на принципах егалітарності. Егалітарна (особистісно-орієнтована) модель гендерної взаємодії, побудована на принципах визнання права за кожною статтю бути суб'єктом власної ціннісно-сислової діяльності.

З позиції гуманістично-екзистенційної психології, егалітарність особистості розуміється як самодостатність, позиція суб'єктності в життєтворенні, актуалізація власних устремлінь, сприйняття себе без захисних механізмів, відкритість до досвіду й водночас опора на власні сили, свобода від стереотипізованих очікувань у пошуку особистісних смислів. Як зауважує Т. Говорун, «розкриття проблематики гендерної психології у загальному контексті теоретичних підходів, і суб'єктно-вчинкового, зокрема, відкриває шляхи вирішення багатьох прикладних задач гендерної культури завдяки зверненню до понять свідомості, самовизначення, атрибуції відповідальності, особистісного вибору» [2, с. 93].

В означеній егалітарній парадигмі були розроблені концептуальні положення особистісно-егалітарного підходу (О. Кікінежди), як різновиду особистісно орієнтованого, розробленого І. Бехом, та гендерного, розробленого В. Кравцем, підходів. В основу егалітарної моделі майбутніх педагогів та психологів покладені провідні ідеї гуманістичної психології та педагогіки, інтеграція компетентнісного, особистісно орієнтованого, гендерного та суб'єктно-вчинкового підходів, принципи саморозвитку, аксіологічності, діалогічного стилю спілкування, культуродоцільності, комплексності, цілісності тощо.

Здійснений контент-аналіз найбільш виразних настановлень класиків філософсько-педагогічної думки (Г. Сковорода, В. Сухомлинський, Г. Ващенко, М. Драгоманов, С. Русова, А. Макаренко, К. Ушинський та ін.) дав змогу виявити «етнопсихопедагогічну матрицю» гендерного виховання, позитивний досвід поширення егалітарних настановлень в умовах сьогодення, довести, що особистість виступає суб'єктом історіокультури, свободотворчості, націєтворення.

Розкриваючи значення суб'єктно-вчинкового підходу для теорії та практики націєтворення, В. Татенко виокремлює ознаки «позитивної» мотивації націєтворення: історичну пам'ять, почуття «свободи для», свідоме прагнення його суб'єктів до утвердження та відстоювання своєї унікальної національної ідентичності, розкриття нових можливостей існування і розвитку в статусі окремої нації, але з орієнтацією на співробітництво з іншими національними утвореннями. Особливу увагу, на думку вченого, слід приділяти питанням соціально-психологічного супроводу і методичного забезпечення націєтворчої діяльності колективного суб'єкта, зокрема організації моніторингу його соціально-психологічного стану, динаміки мотивації, рівня компетентності, відповідальності, креативності, згуртованості, а також питанням завчасної профілактики і своєчасної корекції виявлених негараздів [8, с.122-124].

Як зауважує Г. Балл, «одним із шляхів реалізації культуротвірної функції психології є здійснювана психологами-практиками діяльність, спрямована на психологічну підтримку людини в складних ситуаціях, зокрема її самоповаги, впевненості в собі, розширення самосвідомості та діапазону копінг-стратегій... Психолог має втілювати в собі дієвий гуманізм та реалізовувати у взаєминах з клієнтом низку професійно важливих принципів (центрованість на особі; цілісності; індивідуальності; розвитку; партнерства; доповнення)» [6, с.10].

Саме егалітарна соціалізація є співзвучною практиці гуманістичного підходу в освіті як найбільш прогресивної та демократичної спільноти рівноправних індивідуальностей різної статі. У цьому розумінні вихідні положення особистісно-егалітарного підходу як базової стратегії статевої соціалізації та розвитку національної ідентичності особистості охоплюють реалізацію ідеї рівноправ'я статей та їх взаємозамінність; індетермінацію біологічною належністю гендерних ролей; утвердження егалітарного світогляду: гендерну компетентність як обізнаність із нормативами статоворольової поведінки, гендерну чуйність як створення умов для повноцінного розвитку представників різної статі попри статові стереотипи та упередження, здатність розв'язувати проблеми навчання і виховання з позиції егалітарної ідеології та гендерну толерантність як повагу до основоположних прав та свобод людини [4; 9].

Висновки. Найбільш співзвучними нашому часові й перспективам формування національної ідентичності та національної самосвідомості молоді у контексті егалітарної парадигми є оновлення прогресивних етнотрадицій та впровадження інновацій на принципах гуманістичної вітчизняної психологічної науки та філософсько-педагогічної спадщини.

Список використаних джерел

1. Боришевський М. Дорога до себе: від основ суб'єктності до вершин духовності : монографія. Київ : Академвидав, 2010. 416 с.
2. Говорун Т. В. Гендерна психологія у суб'єктно-вчинковому вимірі. *Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії* / за заг. ред. В. О. Татенка. Київ : Либідь, 2006. С. 92-117.
3. Костенко Ліна. Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала / за заг. ред. Лариси Івшиної. Видання перше. Бібліотека газети «День» «Україна Incognita». Вид-цтво ПрАТ «Українська прес-група», Київ, 2013. 80 с.
4. Кравець В., Кікінезді О., Василькевич Я. Формування гендерно справедливого середовища у закладах освіти України: євроінтеграційний контекст. *Новий колегіум : науковий інформаційний журнал*. Харків : Колегіум, 2023. № 1-2. 2023 (110). С. 15-23. DOI :10.30837/nc. 2023.1-2.15
5. Куєвда В. Т. Рефлексія етнокультурних домінант в українській психологічній думці: історико-психологічний вимір. *Історико-психологічна реконструкція психологічної думки в етнокультурному просторі України* : монографія / за ред. В. Т. Куєвди, В. В. Турбан. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. С. 5-33
6. Культуротвірна функція психологічної науки : монографія / за ред. Г. О. Балла. Київ-Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 264 с.
7. Попович М. Бути людиною. Видання 3-є, перероблене. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 336 с.
8. Татенко В. О. Соціальна психологія націєтворення: суб'єктно-вчинковий підхід : монографія. 2-ге вид., переробл. і допов. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. 142 с.
9. Psychology of the Gender-Equitable Environment: Research of Problems / Kikinezhdi O. M., Zhynska H. Ya., Chip R. S., Vasylykevych Y. Z. and Hovorun T. V. *Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment*. 8. 2020. No. 3. PP. 538–547. doi: [10.6000/2292-2598.2020.08.03.31](https://doi.org/10.6000/2292-2598.2020.08.03.31).

Derpoliuk Elena Features of psychological correctional work with women using meditation tools in a remote setting.....	45
Доній Вікторія Сергіївна Прояви національної ідентичності українців у сучасному культурному просторі	48
Зубкевич Юлія Володимирівна, Широких Анастасія Олегівна Військова агресія як каталізатор національної свідомості українського суспільства	51
Ільчук Сергій Соціальна ексклюзія як виклик повоєнної України	52
Іщенко О.В. Соціально-психологічні особливості психологічного клімату в організації у кризовий період.....	55
Кікінежді Оксана Михайлівна, Василькевич Ярослава Зіновіївна Розвиток національної ідентичності сучасної молоді: егалітарний вимір	57
Кожем'яка Юлія Миколаївна, Чередниченко Тетяна Володимирівна Військова агресія як каталізатор національної свідомості українського	60
Компанієць Ольга Самооцінка старшокласника як передумова виникнення конфліктної взаємодії з ровесниками.....	62
Краля Катерина Миколаївна Джерела самоефективності особистості.....	65
Красовська Інна Василівна, Парфанович Іванна Іванівна Вплив командних активностей на продуктивність діяльності організації.....	67
Кулакова Лариса Миколаївна Збереження репресованими українцями етнічної ідентичності в умовах заслання.....	70
Кулаков Руслан Станіславович Національна самосвідомість особистості: теоретичні аспекти формування.....	73
Кулеша Наталія Петрівна Психологічні особливості психічного здоров'я внутрішньо переміщених осіб під час війни.....	75
Кутішевська Дарина Психологічні особливості самореалізації жінок зрілого віку....	78
Лазаренко Інеса Станіславівна, Рибак Тетяна Миколаївна Актуальність надання первинної психологічної допомоги викладачам та студентам у надзвичайних ситуаціях.....	80
Левко Олександр Олегович Формування психологічної готовності майбутніх стоматологів до професійної діяльності в умовах сьогодення	83
Литвиненко Світлана Анатоліївна, Ямницький Вадим Маркович Етапи професійно-особистісного розвитку сучасних допомагаючи практиків у системі неформальної післядипломної освіти: досвід символдрами.....	85